

การสอนประวัติศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิด อย่างมีวิจารณญาณ

Teaching History for Enhancing Critical Thinking Skill

เพ็ญพนอ พ่วงแพ *

ศศิพัชร จำปา **

บทคัดย่อ

การสอนประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความเป็นเหตุเป็นผลในสังคมมนุษย์รู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ รู้จักใช้เหตุผลในการวิเคราะห์ และตัดสินใจ โดยรู้จักนำเอาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ในปัจจุบันแล้วทำการวิเคราะห์เหตุที่มาก และผลที่เกิดเพื่อนำไปสู่การวางแผนอย่างรอบคอบสำหรับอนาคตต่อไปรวมทั้งสามารถนำความรู้ และทักษะที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างกลมกลืน ผู้สอนจำเป็นต้องมีเทคนิคการสอน และจัดกิจกรรมที่หลากหลายปรับเปลี่ยนไปตามเนื้อหาสาระ เพื่อฝึกทักษะการคิดในรูปแบบต่างๆ เน้นให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีเหตุผล เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้มีปัญญา พัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องในสถานการณ์ที่โลก มีการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคสารสนเทศ บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอ กระบวนการ แนวคิด แนวการสอนประวัติศาสตร์ เพื่อให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

Historical teaching for enhancing critical thinking skill, for reasonable understanding of learner to critical thinking in nowadays, for reasonable to decision making and analysis by using historical events to comparison among present's events, cause and effects 's analysis for future carefully planning, including be able to bring knowledge and skill for application. Teacher have to use instructional techniques and various activities management and subject matter's modification for many types of thinking's skills practice, focus critical thinking for learner and reasoning for cognitive supporting to learner for dynamic life long learning in information's changing in nowadays. This journal's emphasize to present process, concepts, historical 's instructional guideline for critical thinking.

* อาจารย์ ดร. ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** อาจารย์ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

จากพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 12 สิงหาคม 2551 มีพระราชดำรัสตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการสอนวิชาประวัติศาสตร์โดยท่านกล่าวว่า “อย่างทีอเมริกาถามไป เขาก็สอนประวัติศาสตร์ สอนประวัติศาสตร์บ้านเมืองเขา ที่ไหนเขาก็สอนกัน แต่ประเทศไทยไม่มี ไม่ทราบว่าแผ่นดินนี้มันรอดมา อยู่จนบัดนี้เพราะใคร หรือว่ายังไงกัน”

จากคำกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าการสอนประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องใหญ่ แต่ในช่วงสามสิบปีมานี้ คนไทยเติบโตมาพร้อมกับการเรียนการสอนแบบตะวันตก ถึงจะเป็นโรงเรียนไทย แต่ด้วยกระแสตะวันตก ทำให้การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน รวมทั้งเนื้อหาสาระวิชาต่าง ๆ ที่เรียนส่วนมากเป็นตำราและแนวคิด แนวทางแบบตะวันตก ประกอบกับกระแสสังคมส่งเสริมให้คนไทยหลงปลื้มไปกับค่านิยมและวัฒนธรรมตะวันตก และถูกเชื่อมโยงด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารแบบต่าง ๆ ทำให้

เด็กไทยเราในช่วงเวลาที่ผ่านมา ลืมความเป็นไทย จากกระแสการเปลี่ยนแปลงข้างต้น ทำให้การศึกษาไทยจำเป็นต้องมีการปรับหลักสูตรในการเรียนประวัติศาสตร์ให้มีความเข้มข้นขึ้น สอดคล้องกับพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ต้องการให้กระทรวงศึกษาธิการ เน้นการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทยในสถานศึกษา เพื่อจะเน้นให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 ; วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2544) และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 23 ระบุว่า ผู้เรียนควรมีความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง ชุมชน สังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย

จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันการเรียนการสอนประวัติศาสตร์มีปัญหาอย่างมาก เพราะ

เยาวชนของชาติไทยมีพื้นฐานความรู้ด้านประวัติศาสตร์น้อยมาก เนื่องจากมีเนื้อหาหนัก การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่สามารถนำความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์ เพื่อเชื่อมโยงความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ จากอดีตมาสู่ปัจจุบันได้ ส่วนวิธีการของครูผู้สอนก็ไม่สามารถสอนให้ผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้รู้จักการวิเคราะห์ ประเมินคุณค่า ตีความ และนำเสนอข้อมูลได้ ทำให้การเรียนการสอนมีลักษณะหยุดนิ่ง ไม่ก่อให้เกิดพัฒนาการทางความคิด และการใช้ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพ การเรียนรู้รูปแบบเดิม เช่นนี้จึงไม่ตอบสนองของสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (พลับพลึง คงชนะ, 2543 ; พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ, 2543 ; วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2544)

การจัดการศึกษาควรเน้นให้บุคคลเห็นถึงความสำคัญของการเข้าใจชาติผ่านการเรียนรู้ จากวิชาประวัติศาสตร์ เพราะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้คนในชาติได้เรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาของชาติ นอกจากนี้ผู้ที่ผ่านการเรียนประวัติศาสตร์ต้องสามารถนำคุณค่าของระบบความคิดมาปรับใช้กับสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้จากการศึกษาของกรมวิชาการ (2542 : 20) ในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยได้ระบุการคิดไว้ 2 ประเภท คือ กระบวนการคิดสร้างสรรค์ และกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งถือเป็นทักษะการคิดที่จำเป็นเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนและต้องได้รับการพัฒนาตั้งแต่วัยเด็ก โดยเฉพาะการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ การจัดกิจกรรมครูจะต้องเน้นนักเรียนเป็นสำคัญและนำเอาเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่สำคัญมาฝึกทักษะในด้านต่าง ๆ ของนักเรียน เน้นให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีเหตุผลในการตัดสินใจ สอดคล้องกับแนวคิดของทิศนา ขัมมณี (2547: 58) ที่กล่าวว่า ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณจะทำให้นักเรียนสามารถตัดสินใจได้ดีขึ้นอย่างสมเหตุสมผล มีประสิทธิภาพ เพราะการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะการคิดประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและเป็นคุณลักษณะของนักเรียน

ตามจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ในปัจจุบัน การจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ด้วยวิธีนี้จะช่วยทำให้นักเรียนมีโอกาสฝึกและพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยตนเอง เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังที่ Shepardson (1997) ได้สรุปว่า นักเรียนจะสามารถพัฒนาการคิดของตนได้ หากได้รับการฝึกฝนให้เรียนรู้ที่จะพิสูจน์ข้อมูล ข้อเท็จจริงรวมทั้งจะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์

ความหมายประวัติศาสตร์

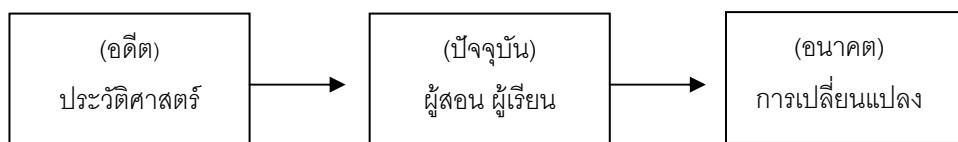
คำว่า ประวัติศาสตร์ มีที่มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า History ซึ่งมีรากศัพท์จากคำในภาษาละตินว่า Historia คำในภาษากรีกว่า Histori ผู้บัญญัติศัพท์ขึ้นใช้คนแรก คือ เฮอร์โดตัส (Herodotus, 484-425 B.C.) ปราชญ์ชาวกรีกโบราณผู้นี้ได้ริเริ่มทำการสืบสวน

ค้นคว้าและรวบรวมสิ่งที่เรียกว่า ประวัติศาสตร์ขึ้น ดังนั้นในระยะต่อมาจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์

ประสบการณ์ทั้งมวลของมนุษย์ในอดีตและมีการรวบรวม ตีความหลักฐานต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ทิ้งร่องรอยไว้แล้วนำมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง เพื่อนำผลการศึกษามาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีระเบียบวิธีเฉพาะในการศึกษา (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2543 ; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2545)

แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โดยปกติเนื้อหาของประวัติศาสตร์แตกต่างไปจากวิชาอื่น ทั้งนี้ เพราะวิชานี้เป็นเรื่องของอดีต ผู้สอนในปัจจุบันสอนเพื่อเตรียมตัวเด็กสู่อนาคตซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

จากแผนภูมิข้างต้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการสอนมุ่งสู่อนาคตเพื่อการเปลี่ยนแปลง มีทัศนคติที่ดีต่อสังคมเน้นให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การคมนาคมที่สะดวกขึ้น การเรียนประวัติศาสตร์เป็นการนำเอาอดีตมาวิเคราะห์เพื่อสังคมในปัจจุบัน ประวัติศาสตร์ ควรเป็นกระจกของสังคมที่จะสะท้อนให้เห็นอดีต แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี รวมทั้งต้องมีวิธีการใหม่ๆ มาสอนประยุกต์การเรียนการสอนให้เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ การดูภาพเมืองโบราณจากภาพถ่ายทางอากาศ การสอนประวัติศาสตร์ไม่ใช่มุ่ง

ให้นักเรียนเป็นนักประวัติศาสตร์ แต่มุ่งในเรื่องการใช้วิจารณญาณ และเหตุผลเป็นเครื่องตัดสินใจ และการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นซึ่งเป็นหลักในการปกครองแบบประชาธิปไตย (สุภาพรณ พวงจันเพชร, 2536)

จุดมุ่งหมายของการสอนประวัติศาสตร์

โดยทั่วไปจุดมุ่งหมายของการสอนประวัติศาสตร์มีดังนี้ (กรมวิชาการ, 2542 ; สุภาพรณ พวงจันเพชร, 2536)

1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ รู้จักใช้เหตุผลในการวิเคราะห์ และตัดสินใจ โดยรู้จักนำเอาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

มาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ในปัจจุบันแล้ว ทำการวิเคราะห์เหตุที่มา และผลที่เกิดเพื่อนำไปสู่ การวางแผนอย่างรอบคอบสำหรับอนาคตต่อไป

2. เพื่อสอนให้นักเรียนมีความคิดทาง ประวัติศาสตร์ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้เข้าใจอย่างคนที่คิดเป็น มีความรู้และมีทักษะใน การใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อให้เข้าถึงความ จริง รวมทั้งสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้มา ประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างกลมกลืน

3. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงความเป็นเหตุ เป็นผลในสังคมมนุษย์ว่า เหตุการณ์ในอดีตย่อมมี อิทธิพลต่อภาวะความเป็นอยู่ของสังคมในปัจจุบัน และสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ก็มิมีอิทธิพลต่ออนาคต

4. ช่วยให้นักเรียนเข้าใจความเป็นมาของ ชาติบ้านเมือง เห็นความเสียสละและความสามารถ ในอันที่จะรักษาความเป็นเอกราชของบรรพบุรุษอัน จะก่อให้เกิดความรู้สึกรักชาติบ้านเมือง

5. เพื่อช่วยให้นักเรียนมีความคุ้นเคยกับ สิ่งที่เป็นความรู้ทางประวัติศาสตร์ และเกิดความสุข ในการเรียนประวัติศาสตร์

หลักการสอนประวัติศาสตร์

มีรายละเอียดดังนี้ (Leonard H. Clark ,1973 ; วันเพ็ญ วรรณโกมล, 2542)

1. สอนให้นักเรียนคิดเป็น คือ ให้คิดอย่าง มีวิจารณญาณ มีเหตุผล มีโอกาสที่จะฝึกวิธีวิเคราะห์ วิจัยข้อมูลทั้งภายนอกและภายใน รู้จักเปรียบเทียบ เหตุการณ์ โดยการพิจารณาว่าข้อมูลเหล่านั้นเชื่อถือ ได้มากเพียงใด

2. ให้แบบฝึกหัดที่นักเรียนได้มีการคิด วิเคราะห์ เช่น นำเอาตัวอย่างข้อความบางตอนออก มาให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า หลักฐานที่กล่าว มานั้น เป็นหลักฐานชั้นแรก หรือชั้นที่สอง ผู้เขียนนำ ข้อมูลเหล่านั้นมาจากไหน ถูกต้องเพียงใด ผู้เขียน ใส่ความคิดมากน้อยเพียงใด

3. ใช้วิธีการสอนแบบอุปมานในการสอน แบบนี้ นักเรียนสามารถถึงความจริงต่าง ๆ จาก ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และพัฒนาความคิด รวบยอดมาได้

4. ให้แบบฝึกหัดซึ่งนักเรียนสามารถ ค้นคว้าหาความจริง หรือแสดงออกมาได้ โดยใช้วิธี วิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์

การจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์โดยใช้ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ความหมายของคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง กระบวนการทางการคิดที่ใช้เหตุผลโดยการศึกษา ข้อเท็จจริง หลักฐาน และข้อมูลต่างๆ เพื่อประกอบ การตัดสินใจแล้วนำมาพิจารณาวิเคราะห์อย่างสม เหตุผล ก่อนตัดสินใจว่าสิ่งใดควรเชื่อหรือไม่ ควร เชื่อปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามด้วยหลักการและ เหตุผล เพื่อตัดสินใจและเพื่อให้ได้ข้อสรุปหรือนำไปใช้ ประโยชน์ได้ (Good, 1973 ; Ennis,1985 และ วัชรรา เล่าเรียนดี,2554: 8)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ทฤษฎีทางสติปัญญาตามแนวคิดของ กลุ่มมิตี เป็นกลุ่มที่สนใจทางสมองของมนุษย์ มีความเชื่อว่า มีลักษณะเป็นองค์ประกอบของความ สามารถสามมิตี คือ (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ,2540)

1. มิติทางด้านเนื้อหา (Content) หมายถึง ข้อมูลที่ใช้เป็นสื่อก่อให้เกิดความคิด เช่น ภาพ เสียง สัญลักษณ์ ภาษา พฤติกรรม

2. มิติทางด้านปฏิบัติการ (Operations) หมายถึง กระบวนการคิดต่างๆที่สร้างขึ้นมา

3. มิติทางด้านผลผลิต (Product) หมายถึง ผลของความคิด หรือความสามารถที่เกิดขึ้น

ทฤษฎีเงื่อนไขของกาเย่ (Gagne)

ได้เสนอเงื่อนไขการเรียนรู้ของมนุษย์ กระบวนการเรียนรู้และจดจำอันเป็นผลจากการกระทำกับข้อมูลในสมอง และผลจากเหตุการณ์ภายนอกที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ภายในตัวมนุษย์ มี 5 ประเภท ได้แก่ ทักษะทางปัญญา กลวิธีในการเรียนรู้ ภาษา ทักษะการเคลื่อนไหว และเจตคติ

องค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการคิดอย่างมีเหตุผล และในองค์ประกอบของการคิดอย่างมีเหตุผลนั้น มีหลักสำคัญ 7 ประการดังนี้ (Center for critical thinking, Sonoma State University, 1996 อ้างในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

1. จุดมุ่งหมาย คือ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการคิด เป็นการคิดเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาหรือคิดเพื่อหาความรู้
2. ประเด็นคำถาม คือ ปัญหาหรือคำตอบที่ต้องการรู้ คือผู้คิดสามารถระบุปัญหาสำคัญที่ต้องการแก้ไข หรือคำถามสำคัญที่ต้องการรู้คำตอบ

3. สารสนเทศ คือ ข้อมูล หรือความรู้ต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบการคิด ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาควรมีความกว้าง ลึก ชัดเจน ยึดหยุ่นได้และมีความถูกต้อง

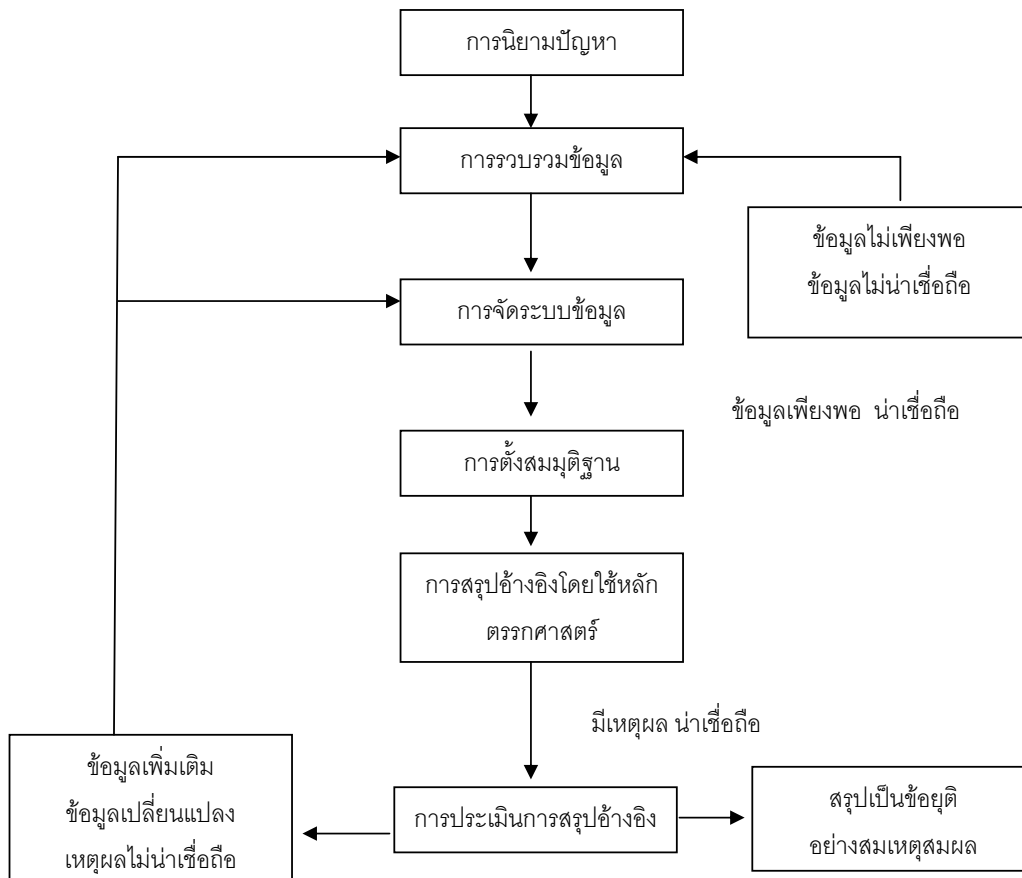
4. ข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ ข้อมูลที่ได้มานั้นต้องเชื่อถือได้ มีความชัดเจน ถูกต้อง และมีความเพียงพอในการใช้เป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีเหตุผล

5. แนวคิดอย่างมีเหตุผล คือ แนวคิดทั้งหลายที่มี อารมณ์ถึง กฎ ทฤษฎี หลักการซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีความจำเป็นสำหรับการคิดอย่างมีเหตุผล แนวคิดที่ได้มานั้นต้องเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือคำถามที่ต้องการหาคำตอบ และต้องเป็นแนวคิดที่ถูกต้องด้วย

6. ข้อสันนิษฐาน เป็นองค์ประกอบสำคัญของทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล เพราะผู้คิดต้องมีความสามารถในการตั้งข้อสันนิษฐานให้มีความชัดเจน สามารถตัดสินใจได้เพื่อประโยชน์ในการหาข้อมูลมาใช้ในการคิดอย่างมีเหตุผล

กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

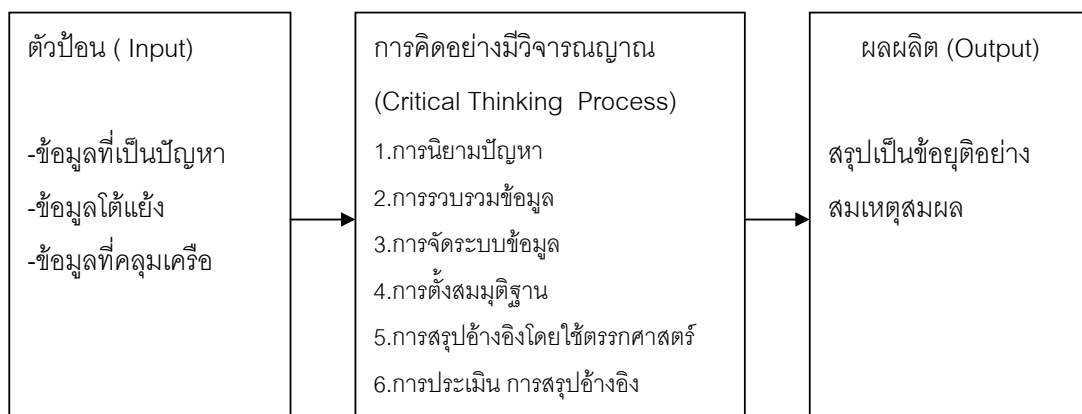
กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีขั้นตอนการฝึกการคิดหลายรูปแบบตามหลักการ ต่างๆ ที่ได้ผ่านการทดลองมาแล้ว ซึ่งขั้นตอนส่วนใหญ่ สามารถสรุปได้ดังแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

เมื่อนำข้อมูลจากการนิยามการคิดอย่างมี
วิจารณ์ญาณ ซึ่งหมายถึง กระบวนการคิด ไตร่ตรอง
อย่างรอบคอบเกี่ยวกับข้อมูลที่เป็นปัญหา ข้อโต้แย้ง
หรือข้อมูลที่คลุมเครือ เพื่อตัดสินใจและนำไปสู่
การสรุปเป็นข้อยุติอย่างสมเหตุสมผล มาร่วมพิจารณา
กับกระบวนการคิดอย่าง มีวิจารณ์ญาณ ซึ่งเป็น

กระบวนการคิด 6 ขั้นตอน คือ การนิยามปัญหา
การรวบรวมข้อมูล การจัดระบบข้อมูล การตั้งสมมุติฐาน
การสรุปอ้างอิงโดยใช้หลักตรรกศาสตร์และการประเมิน
การสรุปอ้างอิง จึงสรุปลักษณะของการคิดอย่างมี
วิจารณ์ญาณเป็นกระบวนการดังแผนภูมิที่ 2 ดังนี้
(Dressel and Mayhew, 1957 ; มลิวัลย์ สมศักดิ์, 2540)

แผนภูมิที่ 2 ลักษณะของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

แนวการสอนประวัติศาสตร์ เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณซึ่งสามารถนำไปใช้ในการสอนประวัติศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยผู้สอนไม่จำเป็นต้องใช้เป็นขั้น ๆ อาจจะเลือกใช้เทคนิคใดก่อนหลังก็ได้ขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แต่ควรพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนผ่านขั้นตอนย่อยทุกขั้นตอน มี 3 ด้านดังต่อไปนี้ (พิบูลย์ศรี วาสนสมสิทธิ์, 2526 ; ทิศนา แคมมณี ,2545)

1. ด้านเนื้อหา การคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถพัฒนาเนื้อหาได้ในวิชาสังคมศึกษาทุกรายวิชา โดยการใช้ความคิดวิเคราะห์ วิจัยในประเด็นที่ต่างกันออกไป

2. กิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณควรใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกการคิดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การรวบรวมข้อเท็จจริง การอธิบาย การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมุติสถานการณ์จำลอง และการใช้กระบวนการแก้ปัญหา

2.1 สังเกต ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้แบบปรนัยให้เกิดความเข้าใจ ได้ความคิดรวบยอดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ สรุปเป็นใจความสำคัญครบถ้วน ตรงตามหลักฐานข้อมูล

2.2 อธิบาย ให้ผู้เรียนตอบคำถาม แสดงความคิดเห็นเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่กำหนดเน้นการใช้เหตุผล ด้วยหลักการ กฎเกณฑ์ และอ้างหลักฐานข้อมูลประกอบให้น่าเชื่อถือ

2.3 รับฟัง ให้ผู้เรียนได้ฟังความคิดเห็น คำวิพากษ์วิจารณ์ที่มีต่อความคิดของตนได้ตอบคำถามได้ตอบและแสดงความคิดเห็นของตน ฝึกให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนความคิดเดิมของตนตามเหตุผลหรือข้อมูลที่ตี โดยไม่ใช้อารมณ์

2.4 เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบความแตกต่าง และความคล้ายคลึงของสิ่งต่าง ๆ ให้สรุปจัดกลุ่มสิ่งที่เป็นพวกเดียวกัน เชื่อมโยงเหตุการณ์เชิงสาเหตุและผล

2.5 วิจัย จัดกิจกรรมให้วิเคราะห์ เหตุการณ์ คำกล่าว แนวคิด หรือการกระทำ แล้วให้จำแนกหาจุดเด่น-จุดด้อย ส่วนดี-ส่วนเสีย ส่วนสำคัญ-ไม่สำคัญจากสิ่งนั้น ด้วยการยกเหตุผลหลักการมาประกอบการวิจารณ์

2.6 สรุปกิจกรรมให้พิจารณาส่วนประกอบของการกระทำหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกันแล้วให้สรุปผลอย่างตรงและถูกต้องตามหลักฐานข้อมูล

3. สื่อการเรียนการสอน เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาการคิดอย่างมี

วิจารณ์ญานนี้มีความหลากหลายตามความเหมาะสม ได้แก่ สื่อมวลชนทุกแขนง โฆษณา และข้อมูลจากแหล่งความรู้อื่น เช่น หนังสือ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้สอนสาระประวัติศาสตร์สามารถนำยุทธวิธีในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้ (วัชรฯ เล่าเรียนดี ,2554: 31-32)

1. เทคนิค CATS (Classroom Assessment Techniques) ของแองเจโล (Angelo) ได้เสนอวิธีสอนคิดด้วยวิธีการประเมินผลระหว่างเรียนในขณะที่มีการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการติดตามดูแลและสนับสนุนทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนดังนี้คือ ให้นักเรียนตอบคำถามที่กำหนดโดยให้เขียนเป็นข้อความพรรณนาอธิบายคำถามสั้น ๆ เช่น สิ่งสำคัญที่สุดที่ได้เรียนรู้วันนี้คืออะไร มีคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนอะไรบางอย่างที่ยังเป็นข้อสงสัย มากที่สุดของนักเรียน โดยครูจะทำการเลือกคำตอบของนักเรียนบางคนและนำมาอภิปรายต่อไป

2. เทคนิคการร่วมมือกันเรียนรู้ (Cooperative Learning Strategies) บรูเนอร์ (Bruner) ได้เสนอแนะว่าการจัดนักเรียนให้ได้ร่วมกันเรียนรู้เป็นวิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งที่จะส่งเสริมการคิด อย่างมีวิจารณญาณ ถ้าเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดีในสภาพแวดล้อมที่ร่วมมือกันเรียนอย่างแท้จริง นักเรียนจะมีความกระตือรือร้น แสดงความคิดเห็นโดยมีการสนับสนุนให้ข้อมูลย้อนกลับระหว่างนักเรียนด้วยกันและระหว่างครูกับนักเรียน

3. เทคนิคกรณีศึกษาและการอภิปราย (Case Study / Discussion Method) แมคเดท (Mcdate) ได้แนะนำเกี่ยวกับเทคนิคนี้ว่าควรเริ่มต้นด้วยครูเสนอกรณีปัญหาหรือสถานการณ์ให้นักเรียนทั้งชั้นโดยไม่มีการสรุป ให้นักเรียนเตรียมคำถามเพื่อ

การอภิปราย ครูนำการอภิปรายและเปิดโอกาสให้นักเรียนสรุปแต่ละกรณี

4. เทคนิคการใช้คำถาม (Using Questions) คิง (King) ได้นำเสนอวิธีการใช้คำถามเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ดังนี้

4.1 ให้เพื่อนผลัดกันถามคำถามและตอบคำถาม หลังจากการบรรยายโดยครูตั้งคำถามนำก่อน เช่น จุดแข็งและจุดอ่อนของเรื่องที่เรียนคืออะไรบ้าง นักเรียนจะต้องตั้งคำถามจากเรื่องที่เรียนเท่านั้น จัดกลุ่มนักเรียนหรือจับคู่ให้นักเรียนถาม-ตอบ และเลือกคำถามที่สนใจมากที่สุดมาอภิปรายทั้งชั้น

4.2 คำถามจากผู้อ่าน (Reader's Questions) ให้นักเรียนตั้งคำถามจากเรื่องที่ให้อ่าน และส่งครูก่อนเรียนเรื่องต่อไป ครูเลือกคำถามเพื่อการอภิปรายทั้งชั้น

4.3 วิเคราะห์บทสนทนา (Written Dialogues) ครูนำเสนอบทสนทนา จัดกลุ่มนักเรียนประมาณ 3-4 คน ให้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันของคู่สนทนาในบทสนทนาโดยพยายามมองหาหลักฐานที่สำคัญ การตีความ การให้เหตุผลที่ไม่ถูกต้อง ไม่ตรงตามความเป็นจริง นักเรียนแต่ละกลุ่มจะต้องตัดสินใจว่าแนวคิดหรือทัศนะใดที่เป็นจริงมากที่สุด หลังจากการสรุปนักเรียนแสดงบทบาทตามบทสนทนา

4.4 การแสดงบทบาทต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่ม (Spontaneous Group Dialogue) โดยการจัดนักเรียนเป็นกลุ่มหนึ่งให้แสดงบทบาทเป็นผู้นำ ผู้ให้ข้อมูล ผู้ขอความเห็น ผู้โต้แย้ง กำหนด ผู้สังเกต เพื่อสังเกตการณ์ทำหน้าที่ของแต่ละคนและนำสู่การอภิปรายภายหลัง

เทคนิคต่างๆ ดังกล่าว ครูสามารถจะนำไปใช้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้โดยบูรณาการกับสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่สำคัญจะต้องมีการวางแผนและเตรียมการเป็นอย่างดี ว่าเทคนิคใดจะเหมาะสมกับสาระใดเรื่องใดกับนักเรียนช่วงชั้นใด เป็นต้น

สรุป

การสอนประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการ การคิดขั้นสูงที่มีความสำคัญและจำเป็นที่จะใช้พิจารณาหรือตัดสินใจอย่างมีเหตุผล หากบุคคลสามารถคิดได้อย่างมีวิจารณญาณแล้วก็จะได้ความคิดที่ผ่านการกลั่นกรองมาดีแล้ว สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น นำไปใช้ในการแก้ปัญหาการตัดสินใจที่จะทำ หรือไม่ทำอะไร การริเริ่ม การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ โดยครูจะต้องมีความเข้าใจในเนื้อหา หลักการจัดกิจกรรม และเลือกวิธีสอน กิจกรรม อุปกรณ์ ให้เหมาะสม และควรใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้ให้นักเรียนได้ฝึกการคิดในรูปแบบต่างๆ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ สรุปเป็นใจความสำคัญครบถ้วน เน้นการใช้เหตุผล ฝึกให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนความคิดเดิมของตนตามเหตุผลหรือข้อมูลที่ดี หากครูสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ รู้จักใช้เหตุผลในการวิเคราะห์ และตัดสินใจ โดยรู้จักนำเอาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ในปัจจุบันโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ แล้วทำการวิเคราะห์สาเหตุ และผลที่เกิดขึ้น รวมทั้งสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างกลมกลืน ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพในสถานการณ์ที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคสารสนเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2542). **ยุทธศาสตร์กระแสสังคมศึกษา**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.เอกสารอัดสำเนา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก.1083/2542 เรื่องเพิ่มเติมรายวิชาประวัติศาสตร์ไทย หลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2544 เรียนประวัติศาสตร์ไทยเพิ่มเติม**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2542.

- ทิศนา ขัมมณี. (2547). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2545). **การเมืองว่าด้วยประวัติศาสตร์และความทรงจำ**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี เชนเตอร์.
- พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. (2543). "ชี้ครูไทยสอนประวัติศาสตร์ผิดวิธี". **หนังสือพิมพ์เดลินิวส์** 13 พ.ย. 2543.
- พลับปลึง คงชนะ. (2543). **กระแสศรัทธาพระสุวรรณกัลยา: ปรากฎการณ์ที่สะท้อนปัญหาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์**. **วารสารประวัติศาสตร์**, ปีที่-ฉบับที่- , หน้า 17-28.
- พิบูลย์ศรี วาสนสมสิทธิ์. (2526). **เอกสารการสอนชุดการสอนสังคมศึกษา หน่วยที่ 5-9**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หนึ่งเจ็ดการพิมพ์.
- มลิวัดย์ สมศักดิ์. (2540). **รูปแบบการสอน เพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นักเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา ดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). **ทฤษฎีการเรียนรู้ เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางด้านทฤษฎีและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **ทฤษฎีการเรียนรู้ เพื่อกระบวนการคิด**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสแควร์.
- สุภาพร พวงจันทเพช. (2536). **กิจกรรมการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยประวัติศาสตร์อยุธยา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วัชรรา เล่าเรียนดี. (2554). **รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด.** พิมพ์ครั้งที่ 5. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วันเพ็ญ วรรณโถมล. (2542). **การสอนสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา.** กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2543). **ครูกับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย.** กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2544). **ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนอย่างไร.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- Dressel ,Pual and Lewis B Mayhew(1957). **General Education : Exploration in Evalution.** 2nded. Washington, D.C : American Council on Education.
- Ennis,R.H.(1985,October). **A Logical Basic for Measuring Critical Thinking skill.** Education Leadership,43.
- Good CarterV(1973). **Dictionary of education** 3rded, New York: McGraw-Hill Book Company.
- Leonard,H.C.(1973). **Teaching social studie sign secondary school.** New York :Macmillan publishing.
- Shepardson ,D.P.(1997). **The Nature of student Thinkong in life Science Laboratories.** School Science and Mathematics, 1.37-44.